

O‘TKIR HOSHIMOVNING “NUR BORKI, SOYA BOR” ASARINING XITOIY TILIDAGI TARJIMASIDA TASHBEH SAN’ATINING BERILISHI

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7460689>

Dildora UMAROVA,
TDSHU 1-kurs magistranti,
Toshkent, O‘zbekiston.
Tel: :+998946999628;
E-mail: dildoraumarova828@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O‘tkir Hoshimovning “Nur borki soya bor” asarining xitoy tilidagi tarjimasida tashbeh san’atining tarjimada berish masalalari ko‘rib chiqiladi. Adabiyotda badiiy san’atlarning qo‘llanilishi tabiiy hol sifatida qaraladi. Bu badiiy san’atlarni turlarga bo‘lib ularni asar tarjimasidagi tahlilini o‘rganish ahamiyatlidir. Ushbu maqolada, asardagi tashbeh san’ati va uning xitoycha tarjimasida bir qancha misollar berilib tahlillar olib borilgan.*

Kalit so‘zlar: *badiiy san’at, tashbeh, tasvir, badiiy unsur, tizimlilik.*

Аннотация: *Эта статья основана на анализе использования искусства аллегории, одной из самых влиятельных художественных форм в художественной литературе. Использование художественных искусств в литературе считается закономерным явлением. Важно разделить эти художественные искусства на виды и изучить их анализ при переводе произведения. В данной статье приведены и проанализированы несколько примеров искусства аллегории в произведении и его китайском переводе.*

Ключевые слова: *художественное искусство, аллегория, образ, художественный элемент, системность.*

Abstract. *This article is based on the analysis of the use of allegory art, one of the most influential art forms in fiction. The use of artistic arts in literature is considered a natural phenomenon. It is important to divide these artistic arts into types and study their analysis in the translation of the work. In this article, several examples of the art of allegory in the work and its Chinese translation are given and analyzed.*

Keywords: *artistic art, allegory, image, artistic element, systematicity.*

Ma’lumki badiiy san’atlarning asarda ifodalanishi asarning hayotiyroq, tasirchanroq ifodalanishiga, timsollarning yorqinroq gavdalanishiga, matnning jozibali chiqishiga xizmat qilishini kuzatishimiz mumkin. Badiiy san’atlar – o‘quvchi uchun adabiyot nafosati va sehrlarini idrok etish

maktabi bo'lsa, havaskor shoir uchun mahorat saboqlaridir. Bularni bilgan kitobxon she'riyatimizdan chinakam boy badiiy-hissiy lazzat oladi; shoirlar yuqori mahoratli so'z san'atkorlari bo'lib yetishadilar.

Badiiy asarning lisoniy tahlilida amal qilinishi zarur bo'lgan tamoyillardan yana bir tizimlilikdir. Tizimlilik prinsipi yaxlitlik tamoyilining mantiqiy davomi bo'lib, tahlil kechimida badiiy asarni tashkil etgan unsurlarning muayyan tizimli ko'rinishga ega bo'lishi hisobga olinishini talab qiladi. Asl san'at asarida biri ikkinchisiga bog'liq bo'lmagan biror badiiy unsur uchramaydi. Demak, har qanday san'at asari tizimdir va u muayyan ost hamda ust tizimlardan iborat bo'ladi. Har qanday badiiy butunlik nimadandir kichik, binobarin, qandaydir butunning qismi va nimadandir katta, binobarin, qandaydir qismga nisbatan butun hisoblanadi [1,245].

Shuni ham aytish kerakki, ko'chim, portret, o'xshatish, peyzaj, mubolag'a, kichraytirish singari qator tasvir vositalari, turli-tuman badiiy san'atlar bir asar vujudiga tasodifiy ravishda yig'ilib qolmaydi. Ularning ayni shu asarda, ayni shu tartibda guruhlashuvining ichki mantiqiy-kommunikativ, tasviriy-ifodaviy qonuniyati mavjudki, tahlil mobaynida ayni shu qonuniyat ochilishi kerak. Shuning uchun ham tahlilni uyushtirishga tutingan mutaxassis tizimlilikka amal qilishi lozim. Badiiy tilning tasviriyliги nasriy(epik) asarlarda yanada yorqinroq namoyon bo'ladi. Lirik asarlarda tasvirlangan tashqi manzara link qahramon ichki olamiga olib kiruvchi vositagina (ya'ni, unda voqelikning shu maqsadga yetish uchun zarur fragmentlarigina qalamga olinadi) bo'lsa, epik asarlarda tasvirlangan badiiy voqelik ozicha mustaqil, obyektivlashgan manzaradir. Shu bois ham epik asarlarda tasvirlangan ijodkor ko'zi bilan ko'rilgan voqelik o'quvchi xayolida ham jonlanadi. O'quvchi asar voqealari yuz berayotgan joy, qahramonlarning xatti- harakatlarini go'yo ko'rib turadi [3, 108].

Tashbeh san'ati. Tashbeh – Sharq adabiyotida keng tarqalgan san'atlardan biri bo'lib, o'xshatish ma'nosini ifodalaydi. Ikki narsa yoki tushunchani ular o'rtasidagi haqiqiy yoki majoziy munosabatlarga ko'ra o'xshatish san'atidir. Tashbeh san'ati tasvirlanayotgan shaxs, buyum yoki tushunchani o'quvchi ko'z o'ngida aniqroq, jozibaliroq gavdalantirishga xizmat qilib, asar timsollari ma'naviy qiyofasini yorqinroq ochish,

binobarin, yozuvchi g‘oyasini o‘quvchi ongiga to‘laroq yetkazishga imkon beradi [4,324].

O‘tkir Hoshimovning “Nur borki soya bor” asaridagi badiiy san’atlar to‘g‘risida gapirar ekanmiz tahlil qilinayotgan asarning barcha jihatiga birvarakayiga sinchkovlik bilan yondasha bilish va uning qismlaridagi jozibani kashf etishga e’tibor qaratish tahlilning muvaffaqiyatini ta’minlaydigan omildir deb aytishimiz mumkin. Romanda tashbehnlarning ko‘p o‘rinlarda qo‘llanilganligini ko‘rish mumkin.

Masalan: “Qoshi-ko‘zi popukday, doim kulib turadigan Shoira degan dondiqqina juvon bemorlarga ukol qilishga kirishadi” [5,6].

Xitoycha tarjimasi; 她长着蓬松的睫毛和可爱淘气的眼睛。

Tā zhǎngzhe péngsōng de jiémáo hàn kě'ài táoqì de yǎnjīng.

Tarajimon bu jumlanı - Uning ko‘zlari yoqimli va betakror qoshkipriklari deya tarjimada aks ettirilgan.

O‘xshatishlar eng qadimiy tasviriy vositalardan biri sifatida nutqimizni, ayniqsa, badiiy adabiyot tilini bezashda, tasvirning aniqligi va obrazlilikini ta’minlashda foydalanib kelinadi. Bu muhim va keng qo‘llanuvchi vosita tilimizda xalqimizning tarixiy-madaniy tajribalari, badiiy tasavvurlarining natijalari sifatida yuzaga kelgan bo‘lsa, badiiy asarda so‘z ustasining kuzatuvchan ziyrak nigohi teran va badiiy didining mahsuli sifatida yuzaga keladi. An’anaviy o‘xshatishlar ko‘p ishlatilaverib, o‘z oxorini yo‘qotgan, o‘xshatish etalonlari tegishli tushunchalarning doimiy ifodachilariga aylanib qolganligi tufayli avvaldan bilingan, kutilgan tasviriy vosita sifatida o‘z obrazlilikı, emotsional-ekspressivligini kamaytirgan bo‘lishi tabiiy. Badiiy adabiyotning tasvir va ifoda imkoniyatlarining kengayishi va takomilida uning boshqa san’at turlari bilan aloqasi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois ham hozirgi adabiyotda nafaqat adabiy turlar orasidagi sintezlashuv, balki boshqa san’at turlari bilan sintezlashuv hollarini ham kuzatish mumkin.

Badiiy adabiyotga qotib qolgan hodisa sifatida ham, mutlaqo mustaqil hodisa sifatida ham qaramaslik kerak. Shundagina bugungi adabiyotdagi o‘zgarishlarni his qilish va ularni "hazm" qila olish mumkin bo‘ladi. Aks holda mutaxassis sifatida ham, kitobxon sifatida ham cheklanib qolish, adabiy hodisalarni o‘tmish "toshi" bilangina o‘lchaydigan bo‘lib qolishimiz mumkin. Tasvirlanayotgan voqealar va shaxslar hayotining

chuqur badiiy tadqiq etilishi, tarixiy haqiqatning badiiy haqiqatga o‘tib chiqishi shart ekanligi kabilar bugungi kun romanlarini baholashda asosiy mezon bo‘la olishi mumki.

Tashbihning yuzaga kelishida to‘rt unsur ishtirok etishi mumkin.

O‘xshamish – tasvirda fikr qaratilgan narsa yoki tushuncha (yuz);

O‘xshatilmish – tasvirda qiyoslanayotgan narsa yoki tushuncha (gul);

Asos – nimaga ko‘ra o‘xshatishning yuzaga chiqqanligi (go‘zallikda);

Vosita – o‘xshatish belgisi (kabi)

Vosita ishtirok etgan o‘xshatishlarda tashbih aniq ko‘rinib, bilinib turadi. So‘z san‘atida –dek, -day, -cha, -simon, -vor, -saro, -oso, -vash, -iy, -oyin kabi qo‘shimchalar, kabi, singari, misli, go‘yo, yanglig‘, xuddi, o‘xshab, nechukki va boshqa so‘zlar vosita bo‘lib kelgan. Ko‘p hollarda asos ishtirok etmaydi.

[4,325].

“Tariqday keladigan folikor degan qizil dorini, menzurkadagi yana allaqanday suyuqlikni ichib oladi” [6,6]

Xitoycha tarjimasida: 吞下了一粒粉红色的小药丸,像一粒小米,喝下量杯里的一些苦味液体。

Tūn xiàde yī lì fěnhóng sè de xiǎo yàowán, xiàng yī lì xiǎomǐ, hē xià liángbēi lǐ de yīxiē kǔwèi yètǐ.

Bu jumladagi tashbeh san‘atini xitoy tilida ham ayni tarjimasida keltirilgan 像一粒小米 - xiàng yī lì xiǎomǐ “tariq donasidek” deya tarjima qilingan.

Masalan: “Bir paqirga qimmat, o‘tkinchi ikir-chikirlari uchun jon kuydiradi-yu, eng bebaho xazinasidan – salomatligidan judo bo‘lganligini o‘ylab o‘tirmaydi”.

Xitoycha tarjimasida: 只是当你明白这些东西 再也无法挽回时,你才能真正开始珍惜它们。

Zhǐshì dāng nǐ míngbái zhèxiē dōngxī zài yě wúfǎ wǎnhuí shí, nǐ cáinéng zhēnzhèng kāishǐ zhēnxī tāmen.

Yuqorida keltirilgan jumladagi “bebaho xazinasidan – salomatligidan” deb salomatlikni bebaho xazinaga o‘xshatishini tashbeh san’atiga misol qilib olishimiz mumkin. Ya’ni muhim narsalarni asrab qololmasligingizni bilganingizda, ularni chinakam qadrlashni boshlaysiz. Tarjimon jumladagi tarjimaning ma’nosini berishga harakat qilganligini kuzatishimiz mumkin. Har qanday badiiy tasvir nazariyasida ko‘chimlar markaziy figura sifatida qaraladi, chunki ko‘chimlarning aksariyati badiiy nutqqa emotsionallik, ekspressivlik, ta’sirchanlik, obrazlilik kabi muhim sifatlarni berishini kuzatamiz.

Badiiy til o‘zida milliy adabiyotimizda uzoq davrlardan beri shakllanib kelgan an’analarining davomchisi sanaladi va shu bois ham unda uning o‘zigagina xos bo‘lgan unsurlar (an’anaviy sifatlashlar, ramz va majozlar, o‘xshatishlar) majmui ham mavjuddir. Badiiy matn-lisoniy va estetik xususiyatga ega. Bu xususiyat asar tilidagi san’atlar, tasviriy vositalar, ko‘chimlar kabi umumfilologik tushunchalarda aks etadi. Darhaqiqat, "badiiy san’atlarda so‘zlarning lafziy- ma’noviy bezaklari diqqat markazida turadi, tasvir vositalarining qo‘llanishi adabiy asar tilini shirali, bo‘yoqdor, jozibali qiladi". O‘tkir Hoshimovning romanlarida bu holning yorqin ifodasini ko‘ramiz. Chunonchi, ulardagi badiiy san’atlar asarda ifodalangan g‘oyalarning hayotiy, ta’sirchan ifodalanishiga, epik timsollarning yorqinroq gavdalantirishga, bayt tasvir va bayonning lafziy nazokati, his- tuyg‘uni, ifoda musiqiyliigi va o‘qishligini ta’minlashga xizmat qiladi. Adib qalamiga mansub nazmiy va nasriy matnlardagi badiiy vositalar esa obrazli fikrlashga, o‘quvchi qalbini to‘lqinlashtirishga, so‘z mo‘jizasini ifodalashga qaratilganligini ko‘ramiz. Asardan keltirilgan quyidagi parchada ham

Masalan: “Bir paqirga qimmat, o‘tkinchi ikir-chikirlari uchun jon kuydiradi-yu, eng bebaho xazinasidan – salomatligidan judo bo‘lganligini o‘ylab o‘tirmaydi”

Xitoycha tarjimasini: 只是当你明白这些东西 再也无法挽回时,你才能真正开始珍惜它们。

Zhǐshì dāng nǐ míngbái zhèxiē dōngxī zài yě wúfǎ wǎnhuǐ shí, nǐ cáinéng zhēnzhèng kāishǐ zhēnxī tāmen.

Yuqorida keltirilgan jumladagi “bebaho xazinasidan – salomatligidan” deb salomatlikni bebaho xazinaga o‘xshatishini tashbeh san’atiga misol

qilib olishimiz mumkin. Romandagi o‘xshatishlarning aksariyatida o‘xshatish asosi harakat-holatdan iborat, ya’ni ot turkumidagi so‘zlar (ko‘pincha, ularga bog‘langan boshqa so‘zlar bilan birgalikda) bilan ifodalangan.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, adib ko‘p hollarda harakatdagi yoki muayyan holatdagi o‘xshatish namunalarini tanlaydi. Bu o‘xshatishning ma’no-mazmuni shu qadar to‘q va ta’sirchanki, O‘tkir Hoshimovning til sezgisidan, tilni qahramon ruhiyati va milliy tasavvur bilan uyg‘unlashtira olishdan hayratga tushmaslik mumkin emas. Bir narsa boshqasiga aynan, butunligicha, o‘xshatilganda, o‘xshatish asosining qo‘llanmasligi asosiy holatdir. Bunda, aytish mumkin bo‘lsa, fotografik tasviriylilik yuzga keladi, ya’ni o‘xshatilgan narsa ko‘z oldimizda gavdalanadi.

REFERENCES

1. Shomaqsudov A., Rasulov I., Rustamov H. O‘zbek tili stilistikasi. Toshkent, 1983.
2. Shodmon Sulaymonov, Qahramon To‘xsanov., Adabiyotshunoslik atamalarining qisqacha izohli lug‘ati. Buxoro. “Buxoro” 2009. b-120.
3. Qo‘ng‘urov R., Begmatov E., Tojiyev Y. Nutq madaniyati va uslubiyati asoslari. Toshkent, 1992. 108-b.
4. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent. O‘qituvchi, 2002. B. 324.
5. O‘tkir Hoshimov “Nur borki, soya bor” . Toshkent. “Yangi asr avlodi” 2021. b-6.
6. Dildora Ismolilova “有光必有影”.Toshkent. 2022. b-4.
7. Shamsieva, B. (2022). The term of transfer in the field translation studies. In развитие науки, технологий, образования в ххi веке: актуальные вопросы, достижения и инновации (pp. 99-102).
8. Khodjaeva, N. (2019). SEMANTICS OF KINSHIP TERMS AS A FORM OF ADDRESS IN UZBEK TRANSLATIONS OF PREMCHAND. Theoretical & Applied Science, (8), 107-110.
9. KHODJAEVA, N. B. (2021). PREMCHAND’S VARDAAN IN UZBEKISTAN: TRANSLATION ISSUES OF SOME CULTURAL SPECIFIC WORDS. THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука, (12), 374-377.
10. KHODJAEVA, N. The Development of Indian Literature in Uzbekistan: Historiography of Translation. History of Translation in India, 431.
11. Ходжаева, Н., & Губаева, Х. (2020). ISSUES ON TRANSLATION OF CHARACTER SPEECH (ON THE EXAMPLE OF KOREAN-UZBEK LITERATURE). МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 3(4).
12. Khodjayeva, N. (2021). The issues of stylistics on translation of historical costumes. ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH, 10(4), 534-543.